

Зошит
для самостійної роботи
з української мови
3 клас
I семестр

Упорядник: Захлібна С. В.

ДОРОГИЙ ТРЕТЬОКЛАСНИКУ!

Перед тобою зошит із самопідготовки до тематичного оцінювання з української мови за програмою I семестру.

Виконуючи ці завдання, ти маєш змогу перевірити чи добре засвоїв навчальний матеріал по даних темах, чи вмієш застосовувати набуті знання.

Перед виконанням кожного завдання уважно прочитай, що потрібно виконати. Знайди і повтори, або вивчи відповідне правило, яке допоможе правильно дати відповідь на запитання.

Всі завдання виконуй безпосередньо в зошиті. Працюй спокійно, уважно, охайно, старанно й самостійно.

Намагайся писати каліграфічно, адже красиво писати – себе поважати. А якщо раптом щось не зрозумів – звертайся по допомогу до друзів, батьків, учителя.

Не забувай про словники – вчись ними користуватися. Успіхів !!!

З повагою, автор.

Поради:

- **Перевір готовність свого робочого місця.**
- **Роздивись подібні вправи, над якими працювали у класі.**
- **Повтори потрібні для виконання завдання правила.**
- **Не поспішай, не відволікайся, але й не працюй до повної втоми – роби перерви.**
- **Виконавши завдання, зроби перевірку.**
- **Вір – у тебе все вийде!**

УВАГА!

У тестовій формі завдання мають три варіанти відповідей, з яких лише одна правильна, котру потрібно записати у квадратик, позначивши відповідною буквою. Правильно виконані тести дають вам можливість отримати по 2 бали за кожний тест.

Завдання на каліграфічне та безпомилкове списування дає змогу отримати – 4 бали.

Виконавши, всі завдання для ерудитів, ти маєш нагоду прийняти участь у конкурсі на самого ерудованого. Старайся і в тебе все вийде!!!

ТЕМА: «МОВА І МОВЛЕННЯ»

опрацювавши програмовий матеріал учень/учениця повинні вміти:

- *пояснити* значення мови в житті людей;
- *розрізняти* поняття *державна* (українська) і *рідна мова*;
- *знати* основні ознаки культури усного і писемного мовлення;
- *володіти* словами ввічливості, різними формами звертання до тих, з ким спілкується;
- *знати* напам'ять 3 - 5 прислів'їв про мову;
- *вживати* у своєму мовленні словникові слова;
- *вміти* користуватися словниками різних видів (орфографічним, тлумачним, перекладним та ін.);
- *відтворювати* усно український алфавіт;
- *називати* букви на позначення голосних і приголосних звуків, парних дзвінких і глухих приголосних;
- *правильно називати* всі літери;
- *розташовувати* слова за алфавітом, орієнтуючись на другу літеру

Для цього слід опрацювати у підручнику сторінки 3 – 9, вивчити правила, що в рамочках та виконати вправи 1 – 12 (рекомендовані для письмового виконання вправи № 3, 4, 5, 7, 9, 11.)

Перевірити свої знання по цій темі ти зможеш за наступними завданнями:

ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ: «МОВА І МОВЛЕННЯ»

1. Запиши слова, якими можна висловити свою любов і повагу до рідної мови.

Порада: використай вірш із вправи 6 на сторінці 7 підручника.

Зразок: Українська мова рідна, ніжна, солов'їна, колискова, вільна ...

2. Запиши, хто якою мовою розмовляє?

Українці -	_____	МОВОЮ.
Білоруси -	_____	МОВОЮ.
Росіяни -	_____	МОВОЮ.
Поляки -	_____	МОВОЮ.
Англійці -	_____	МОВОЮ.
Іспанці -	_____	МОВОЮ.
Німці -	_____	МОВОЮ.
Японці -	_____	МОВОЮ.
Китайці -	_____	МОВОЮ.
Американці -	_____	МОВОЮ.
Французи -	_____	МОВОЮ.

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

Кажи так:

Говорити українською мовою, (а не на українській мові) ;

Їхати в Україну, (а не на Україну).

Рідну мову потрібно не лише любити, а й берегти, вивчати, знати.

3. Спиши текст.

Українська мова – національна мова українського народу, вона об'єднує всіх українців незалежно від того, де вони живуть. Вона є державною мовою України. Держава забезпечує її всебічний розвиток в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Українською мовою видають підручники, цікаві книжки, газети, журнали. Українська мова звучить по радіо і телебаченню, у театрах, кіно, її вивчають у школі. Про те, що означає те чи інше слово, як його правильно вимовляти, писати, можна дізнатися зі словників.

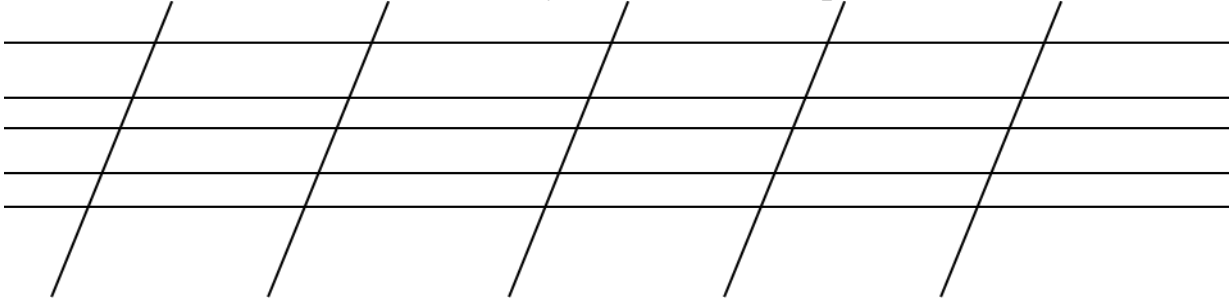
[illegible]

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

Щоб знайти слово в словнику, необхідно знати, у якому порядку розміщені букви в алфавіті.

4. Прочитай. Запиши виділені слова в алфавітному порядку.

По-своєму кожна **пташина** співає,
По-своєму кожен **народ** розмовляє.
У мене й народу мого **українська**
Є мова чудова, своя, **материнська**.

5. Постав наголос у цих словах і намагайся використовувати їх у своєму мовленні.

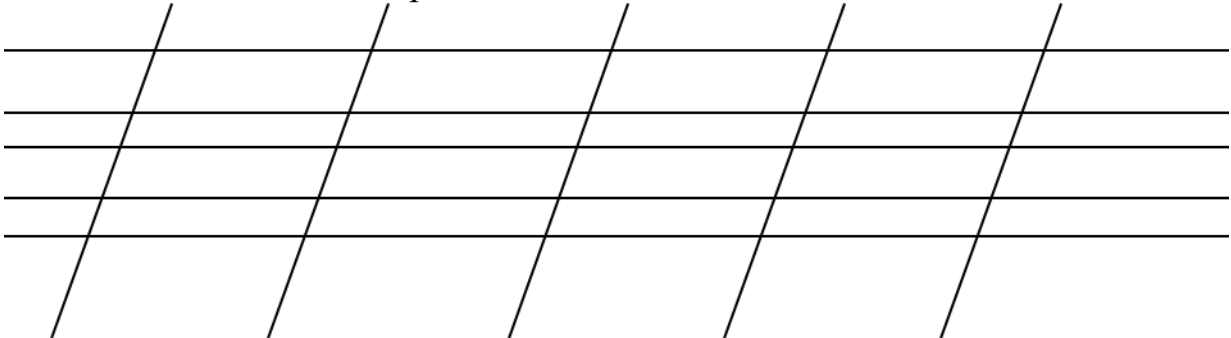
Одинадцять, чотирнадцять, дециметр, сантиметр, метал, український, жайворонек, шофер, запитання, завдання, предмет, ознака, листопад, виразно, читання, мовлення, радіо.

Зверни увагу!

Чим більше слів знає людина, тим багатше її мовлення й більший словниковий запас.

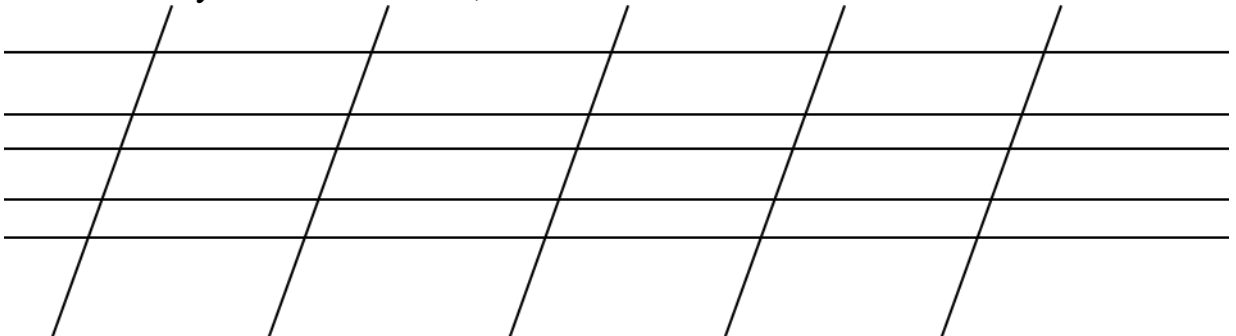
6. Склади і запиши прислів'я з деформованих слів.

овМа – ец концяві, різьк як нидюла читьба.

7. Склади і запиши прислів'я з деформованих слів.

отоЗло бувадотью із млезі, а знна – з никжок.

8. Творча робота: «Додай чарівне слово». Із довідки добери потрібні слова і запиши їх .

Розтопить серце всякого сердечне слово _____ .

Зазеленіє й древній пені, коли почує _____ .

Щоб знову зустрітись в годину призначену, кажу щиро усім _____ .

Довідка. Дякую. До побачення. Добрий день.

9. Закінчи речення.

Мова потрібна людині для _____ .

Усне мовлення має бути _____ .

Свої думки люди найчастіше передають _____ .

Усе написане і надруковане – це _____ .

10. Закінчи речення. Використай слова з довідки.

Рідна мова - це мова _____ народу, рідної країни.

Рідна мова для українців - _____ мова.

Державна мова – це мова _____ .

В Україні державною мовою є _____ .

Державна мова – це мова освіти й _____ .

У розмові вживайте слова _____ .

Слово-вітання до друзів, товаришів: _____ .

Слово, яке кажуть при прощанні: _____ .

Коли прощаються, бажають _____ .

Довідка. На все добре. До зустрічі. Привіт. Ввічливості. Науки. Українська. Держави. Українська. Рідного.

11. Цікава вправа.

Перша буква стоїть в алфавіті перед буквою «ен», друга і четверта – між буквами «ен» і «пе». Третя буква – після «ка». П'ята – перед буквою «е». Шоста – після «де». Сьома - між «ха» і «че». Восьма – перед буквою «ю».

Відгадай, що це за слово. Запиши його.

Завдання для ерудитів

1. Спробуй за одну хвилину назвати якомога більше слів увічливості.

2. Склади власний словничок найуживаніших увічливих слів школяра.

3. Підготуй монолог за темою «Умій сказати, умій і змовчати».

4. Попрацюй із тлумачним словником. Знайди кілька слів, значення яких ти ще не знаєш.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ПО ТЕМІ: «МОВА І МОВЛЕННЯ»

- ☐ **Українська абетка налічує**
А 32 букви Б 33 букви В 36 букв
- ☐ **Найважливіший засіб спілкування - це**
А мова Б сила голосу В жести
- ☐ **Усне і писемне мовлення складається з (із):**
А букв Б звуків В речень
- ☐ **Продовжи речення: Мова потрібна людям для того, щоб ...**
А співати Б читати В спілкуватися
- ☐ **Продовжи речення: Усним мовленням володіє той, хто ...**
А вміє читати
Б вміє виразно, зрозуміло і грамотно висловлювати свої думки
В вміє уважно слухати
- ☐ **Продовжи речення: Культура мовлення – це ...**
А неправильне наголошування слів
Б грубі слова, швидкість, неухважність
В ввічливість, виразність, зрозумілість

ТЕМА: «ТЕКСТ»

опрацювавши програмовий матеріал учень/учениця повинні вміти:

- *визначає в тексті його основні складові – зачин, основну частину, кінцівку;*
- *відновлює деформований текст із переміщеними частинами;*
- *впізнає за характерними ознаками художні, наукові (правила, визначення), науково-популярні та ділові тексти;*
- *визначає тему (про що цей текст) та мету (чого він вчить, для чого створений) у текстах різних типів; добирає заголовок відповідно до теми тексту;*
- *бере участь у колективному (під керівництвом учителя) складанні плану прочитаного тексту;*
- *впізнає і визначає кількість абзаців у тексті;*
- *дотримується абзаців при списуванні тексту, в оформленні творчих робіт, переказів;*
- *пояснює зв'язок між абзацами та планом тексту;*
- *зв'язує два сусідні речення в тексті за допомогою слів він, вона, воно, вони, цей, ця, ці, потім, тоді та ін.;*
- *використовує синоніми для зв'язку речень у тексті;*
- *складає і записує художні і науково-популярні описи за поданим зразком;*
- *будує текст-міркування за зразком та поданим зачином (про вчинки людей, події з життя сім'ї, стосунки між однолітками тощо);*
- *складає тексти-інструкції щодо виготовлення окремих предметів, проведення рухливих рольових ігор, догляду за домашніми тваринами, кімнатними рослинами та ін.*

Для цього слід опрацювати у підручнику сторінки 10 – 26, вивчити правила, що в рамочках та виконати вправи 13 – 47 (рекомендовані для письмового виконання вправи № 13, 17, 19, 21, 22, 26, 27, 28, 30, 32, 35, 39 (усно), 40, 42 або 43, 47.)

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

Текст – це група речень,

- пов'язаних між собою за змістом;
- об'єднаних однією темою й основною думкою;
- розташованих у певній послідовності;
- пов'язаних між собою граматично (за допомогою прийменників і закінчень слів).

Будова тексту:

- зачин – називає тему висловлювання (*Хто? Що? Де? Коли?*);
- основна частина – розкриває думку намічену в зачині (*Як? Чому?*);
- кінцівка – завершує текст, підводить підсумки (*Що з того? Для чого?*)

Ознаки тексту:

1. До тексту можна дібрати заголовок.	Заголовок може складатися з одного слова, словосполучення або навіть речення, але повинен бути стислим і відповідати темі тексту.
2. Текст має тему.	Вона розкриває те, про що йдеться у тексті.
3. Текст має головну думку.	Це та важлива інформація, яку хотів повідомити автор читачеві у своєму тексті. Вона змушує замислитися й зробити певні висновки.
4. Кожна нова думка в тексті починається з нового рядка - абзаца.	Кожен абзац містить одне або кілька речень, пов'язаних між собою за змістом.

Правила складання текстів різних типів:

I. Текст-розповідь

1. Визнач тему тексту. (Про що йтиметься у тексті?)
2. Окресли головну думку тексту.
3. Добери заголовок (назву) тексту.
4. Поміркуй над початком розповіді.
5. Визнач, про що саме хочеш розповісти в тексті (як розвивалася подія, який момент був найбільш цікавим, як усе завершилося).
6. Продумай, якою буде кінцівка.

II. Текст-опис

1. Вияви ознаки предмета, який треба описати.
2. Подумай, які слова слід використати, щоб опис був точним і яскравим.
3. Визнач своє ставлення до предмета, який описуватимеш.

III. Текст-міркування

1. Коротко окресли те, над чим будеш розмірковувати.
2. Подумай, як можна побудувати свої аргументи, довести твердження.
3. Поміркуй, який висновок ти зробиш.

Структура тексту-міркування: твердження – доведення – висновок.

Текст використовують з певною метою. Залежно від цього розрізняють такі стилі мовлення.

- **Художній стиль.** Його використовують з метою естетичного впливу на читача. Це оповідання, вірші, казки, байки, гуморески. Ці тексти відзначаються емоційністю, багатством лексики.
- **Науково-популярний стиль.** Його використовують у повідомленнях під час пояснень, для подання наукових відомостей (у наукових журналах, підручниках). Ці тексти точні, послідовні, містять спеціальні терміни.
- **Діловий стиль.** Використовують під час складання інструкцій для гри, написання заяви, оголошення, документів. У цих текстах чітко, офіційно передано ділову інформацію.

План тексту – це назви (заголовки) частин тексту, розміщені послідовно за змістом. План допомагає відновити зміст прочитаного. Речення плану можуть бути розповідні, питальні, спонукальні.

Перевірити свої знання по цій темі ти зможеш за наступними завданнями:

ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ: «ТЕКСТ»

1. Добери заголовок до тексту.

Кіт побачив на дереві гніздо, у якому пищали пташенята. Він поліз на дерево. Прилетів старий дрізд. Він почав клювати kota. Кіт злякався і втік.

2. Добери заголовок до тексту.

У мамі сьогодні день народження. Петрусь і Василько пішли до лісу. Вони нарвали квітів і подарували їх мамі. Матуся дуже зраділа. Вона похвалила синів.

3. Записати речення в такому порядку, щоб вийшов текст. Дібрати заголовок.

На ньому було дупло. В лісі росло дерево. Там жила білка. Вони були маленькі. В неї були білченята. Мати навчила своїх малят здобувати собі їжу.

[illegible]

4. Дописати кінцівку тексту.

Птахи – наші друзі. Вони знищують шкідників лісу. А ще вони радують нас своїм співом ...

5. Прочитай уривок із тексту. Впиши слова, якими можна замінити виділені (її, вона).

Була собі дівчинка. Звали дівчинку _____ Маринка. Дівчинка _____ завжди ходила з парасолькою.

6. Склади оповідання про осінь, доповнюючи речення словами із довідки. Добери до нього заголовок і визнач тип тексту.

Починає осінь місяць _____. Удень ще _____ сонечко. Листя на деревах _____, _____. Потім воно _____. Птахи _____ у _____. Звірі готуються до _____.

Довідка: вересень, світить, жовте, багряне, опаде, збираються, теплі краї (вирій), зими.

7. Прочитай текст.

Покинуте кошеня
Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко й пустив його на дорогу.
Настав вечір. Зайшло сонце. Страшно стало кошеняті. Притулилося воно до куща та й сидить – тремтить. Ніхто його не пожаліє.

За В. Сухомлинським

План

1. _____

Українські назви осінніх місяців пов'язані з природними явищами.

У вересні цвіте рослина верес.

Жовтень фарбує листя в жовтий колір.

У листопаді дерева скидають останні листочки – готуються до зими.

Визнач кількість абзаців у тексті. _____

Завдання для ерудитів

1. Склади невеличке оповідання, яке б починалося словами «Одного разу ...».

Визнач тип тексту.

2. Прочитай тексти і визнач їх особливості.

Увага! О 14.00 в актовій залі відбудеться концерт шкільного танцювального колективу. Вхід вільний.

Люба бабусю! Вітаємо Вас із 65-річчям. Бажаємо Вам щастя й міцного здоров'я.

3. Заміни деякі слова в реченнях так, щоб історія стала правдивою.

У мене був величезний песик Булька. Він дуже любив пити компот. Булька дружив із крокодилом Мурчиком. Вони любили разом співати.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ПО ТЕМІ: «ТЕКСТ»

☐

Текст – це:

А окремі речення

Б об'єднані за змістом речення

В окремі слова

☐

Текст складається;

А із зачину, основної частини, кінцівки **Б** із заголовка, абзаців **В** з речень

☐

Указати тип тексту.

І чому ж така красива наша школа восени? Бо навколо неї ростуть квіти. У садку достигають яблука. Але найбільше прикрашають школу дитячі голоси.

А розповідь

Б міркування

В опис

☐

Указати тип тексту.

У лісі діти знайшли зайченят. У руки їх брати не можна. Почує людський дух зайчиха – і побоїться до малят підійти. Так і загине зайченя з голоду.

А міркування

Б опис

В розповідь

☐

До якого стилю мовлення належить поданий текст.

Прізвища, імена, по батькові людей, клички тварин, назви країн, міст, сіл, вулиць, річок, гір, морів – це власні іменники (власні назви). Наприклад: Шевченко, Київ, Дніпро, Карпати.

Власні іменники пишуть з великої букви.

А художнього

Б науково-популярного

В ділового

☐

Прочитайте текст-інструкцію до гри «На прогулянку»

Діти розміщуються по всьому майданчику, стоячи у накреслених колах.

Лише ведучий не має кола. Він говорить: «На прогулянку!», всі вибігають зі своїх кіл і рухаються майданчиком. За командою «Дощ!» усі намагаються зайняти кола. Кому не вистачить кола, той стає ведучим.

А художнього

Б науково-популярного

В ділового

ТЕМА: «РЕЧЕННЯ»

опрацювавши програмовий матеріал учень/учениця повинні вміти:

- розрізняє на слух і на письмі розповідні, питальні та спонукальні речення;
- впізнає окличні речення на слух та на письмі за розділовим знаком у кінці;
- правильно інтонує речення, різні за метою висловлювання та вираженням почуттів;
- складає усно і записує речення, різні за метою висловлювання та вираженням почуттів;
- правильно вживає розділові знаки в кінці різних за метою висловлювання речень;
- виділяє звертання в усній формі інтонацією, а на письмі розділовими знаками – комами, знаком оклику;
- використовує форми кличного відмінка (до вчителя, друзів, членів родини);
- визначає в реченні головні члени (підмет і присудок – його основу);
- виділяє словосполучення у групі підмета і присудка;
- визначає другорядні члени речення (без поділу їх на види);
- встановлює за допомогою і під керівництвом учителя смислові та граматичні зв'язки між словами у простому неускладненому реченні;
- складає і поширює прості речення за поданими схемами;
- перебудовує за зразком два прості речення в одне просте з однорідними членами (діти вчать^{ся} писати. Діти вчать^{ся} малювати. – Діти вчать^{ся} писати і малювати.);
- об'єднує за зразком два прості речення в одне складне

(Мій брат навчається в університеті. Я навчаюся у школі. – Мій брат навчається в університеті, а я в школі.)

Для цього слід опрацювати у підручнику сторінки 27 – 38, вивчити правила, що в рамочках та виконати вправи 48 – 76 (рекомендовані для письмового виконання вправи № 49, 50, 51, 53, 55, 56, 59, 63, 65, 68, 70, 74, 76.)

ЗАПАМ'ЯТАЙ

Речення – це одне слово або кілька слів, які об'єднані за змістом і виражають завершену думку.

Ознаки речення:

- має смислову та інтонаційну завершеність;
- має граматичну основу (головні члени речення);
- виражає ставлення до сказаного.

Види речень

За метою висловлювання	За інтонацією	
	неокличне	окличне
Розповідне – про когось або щось повідомляється.	Сьогодні чудовий день. Країну треба любити й шанувати.	Сьогодні чудовий день!
Питальне – про когось або щось запитується.	Ким хочеш бути, хлопчику, в житті? Чи любиш ти свою країну?	Ким хочеш бути, хлопчику, в житті?!
Спонукальне – висловлюються різні	Читайте, друзі, поповнюйте свої знання.	Читайте, друзі, поповнюйте свої знання!

спонукання до дії: прохання, запрошення, заклик, порада, заборона, наказ, застереження.	Люби й шануй свою країну.	
--	------------------------------	--

Зверни увагу!

Речення складається з пов'язаних між собою слів, які є членами речення. **Перше слово** в реченні пишеться з великої букви. **У кінці речення** ставиться відповідний розділовий знак: крапка (.), знак питання (?), знак оклику (!).

Члени речення – це слова, які відповідають на певні запитання в конкретному реченні.

Члени речення – **головні**: граматична основа речення: **підмет** (указує, про кого або про що розповідається в реченні та відповідає на запитання *Хто? Що?*) та **присудок** (указує, що говориться про підмет та відповідає на запитання *Що робить? Що зробить? Який є підмет? Хто він такий?*) та **другорядні**: усі інші члени речення.

Однорідні члени речення відповідають на одне питання та відносяться до одного й того ж слова в реченні. Наприклад: У школі ми навчаємося **читати, писати, рахувати, малювати**. Виділені слова – це **однорідні члени речення**.

Словосполучення – це поєднання двох або більше слів за змістом та граматично (за допомогою закінчень або прийменників): *весела вистава, піти до річки, гарно відпочити*. Словосполучення є складовою частиною речення. На відміну від речення, не має граматичної основи (підмета, присудка). А має **головне слово** і **залежне слово**. Запитання ставиться від головного слова до залежного.

Словосполучення	Головне слово	Питання	Залежне слово
<i>Весела вистава</i>	<i>вистава</i>	Яка?	<i>весела</i>
<i>Сумно блукають</i>	<i>блукають</i>	Як?	<i>сумно</i>
<i>Вітати зі святом</i>	<i>вітати</i>	З чим?	<i>зі святом</i>

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

Звертання – це слово або сполучення слів, які називають того, до кого звертаються.

Н-д: *Привіт, Андрію, радий тебе зустріти.*

В усному мовленні звертання виділяємо окличною інтонацією, голосом:

*Дякую тобі, **мамо**, за смачний сніданок! Катрусю, ходімо на вулицю.*

На письмі відокремлюємо звертання комами або знаком оклику (!):

Н-д: ***Україно!** Ти для мене єдина! Після школи, **синку**, поспішай додому.*

Зверни увагу!

Звертання жодним членом речення не виступають.

Перевірити свої знання по цій темі ти зможеш за наступними завданнями:

ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ: «РЕЧЕННЯ»

1. Прочитай. З поданих пар слів утвори й запиши словосполучення. З одним словосполученням склади і запиши речення.

Яскраві (колір) - _____

Напувати (кінь) - _____

Книжка на (стіл) - _____
Нагодувати (кіт) - _____
Біля свого (поріг) - _____
Дихати (ніс) - _____
Дерев'яні (стіл) - _____

Довідка: кольори, коня, столі, ката, порогу, носом, столи.

2. Прочитай речення з відповідною інтонацією. Постав у кінці кожного речення потрібний розділовий знак.

Хто черговий у класі
Діти, не бігайте по коридору
Соловейко співає веселу пісеньку

3. Перебудуй речення з розповідних у спонукальні.

Треба берегти кожну хвилину.

Діти шанують батька і неньку.

Мама попросила Оленку купити хліб.

4. Прочитай.

Рідний, природа, берегти, край.

Склади з поданими словами речення:

розповідне, неокличне

спонукальне, окличне

5. Прочитай. Підкресли основу речення.

Тихесенький вечір на землю спадає. (В. Самійленко)

Встанови зв'язок між членами речення і запиши їх парами.

(Що?) _____ (що робить?) _____ ;
_____ (який?) _____ ;
_____ (куди?) _____ .

6. Прочитай. Підкресли основу речення.

Зацвіла в долині червона калина. (Т. Шевченко)

Встанови зв'язок між членами речення і запиши їх парами.

(Що?) _____ (що зробила?) _____ ;

_____ (яка?) _____ ;
_____ (де?) _____ .

7. Запиши у формі звертання.

Сестричка - _____ .
Тато - _____ .
Бабуся - _____ .
Братик - _____ .
Мама - _____ .
Дідусь - _____ .

8. Прочитай. Постав розділові знаки, яких бракує.

Юрко_ ти будеш пити молоко ____
Котику-братику_ порятуй мене ____
Приходь до мене в гості_ Журавлику ____
Не їж мене_ Зайчику_ я тобі пісеньку заспіваю ____
Кози мої милі_ Чи ви їли, чи ви пили ____
Добрий день_ кумасю ____

9. Доповніть речення.

(Який?) _____ вітер повіває. Грім гуркоче (де?) _____.
Хмара несе (що?) _____. Дітлахи (як?) _____ бігають (де?) _____.
_____ .

Слова для довідок: теплий, за гаєм, дощ, босоніж, по траві.

10. Випишіть з тексту вірша виділені словосполучення. Установіть між словами зв'язок за допомогою питань.

Ніби притомилось сонечко привітне,
У траві пожовклій молочай не квітне.
Облетіло літо листячком із клена,
Лиш ялинка в лісі сонячно-зелена.

Б. Чалий

11. Побудуй словосполучення за допомогою питань.

Слухала (що?) _____ ;
вслухалась (у що?) _____ ;
заслухалась (чим?) _____ ;
думала (про кого?) _____ ;
обдумувала (що?) _____ ;
здумувалась (над чим?) _____ .

Склади речення з одним зі словосполучень.

Завдання для ерудитів

1. Перестав слова, щоб вийшли правильні словосполучення.

Веселе морозиво, холодне ведмежа, ходити руками, розмахувати швидко, почути букви, написати звуки.

2. Поєднай частини в речення.

Чого навчився,	а розуму малувато.
Слів багато,	а руки роблять.
Роботящі руки	того за плечима не носити.
Очі бояться,	гори вернуть.

3. Продовж за зразком.

Я співаю. Я малюю.

Я співаю пісеньку.

Я весело співаю пісеньку.

Я весело співаю улюблену пісеньку.

4. Прочитай. Спиши. Знайди та підкресли однорідні члени речення.

Мова народу – краший цвіт усього його духовного життя. У мові одухотворяються весь народ і вся його Батьківщина. У ній утілюється небо Вітчизни, її повітря, її клімат, її поля, гори й долини, її ліси й ріки, її бурі й грози. Мова – найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що об'єднує всі покоління народу.

(За К. Ушинським)

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ПО ТЕМІ: «РЕЧЕННЯ»

☐ Поділити текст на речення. Визначити кількість речень

Кіт підкрався до самого тину та як плигне хотів горобця схопити а горобчик утік кіт полетів у калюжу вискочив мокрий брудний а горобці сміються над котом.

А 4

Б 5

В 6

☐ Визнач тип речення.

Чому ласкаво нам сонечко сяє?

А розповідне, окличне Б питальне, неокличне В спонукальне, неокличне

☐ Прочитай речення. Де правильно визначені головні члени речення?

Берізка вплела у коси золоті стрічки.

А коси золоті

Б берізка вплела

В золоті стрічки

☐ Звертання на письмі виділяють ...
А знаком питання Б крапкою В комами, знаком оклику

☐ До якого речення ця схема?
=====
А Світає. Б Діти, бережіть природу! В Електрика освітлює будинки.

ТЕМА: «СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА»

опрацювавши програмовий матеріал учень/учениця повинні вміти:

- виявляє в тексті слова із прямим та переносним значенням, багатозначні слова, найуживаніші омоніми практично, у процесі навчальної роботи, без уживання термінів;
- добирає синоніми й антоніми до загальноновживаних слів;
- використовує їх в усному і писемному мовленні (навчальних творчих роботах);
- пояснює і вживає у власному мовленні опрацьовані за підручниками фразеологізми, зокрема, прислів'я;
- пояснює значення слів, опрацьованих у попередній навчальній діяльності;
- користується прийомами тлумачення слів (добір синонімів, опора на морфемну будову тощо) та тлумачним словником;
- добирає слова для точного вираження думки в усному і писемному мовленні;
- виявляє у навчальних текстах, у мовленні товаришів, рідних, у власному мовленні хибні, примітивні слова;
- замінює їх літературними, нормативними

Для цього слід опрацювати у підручнику сторінки 39 – 49, вивчити правила, що в рамочках та виконати вправи 77 – 105 (рекомендовані для письмового виконання вправи № 79, 83, 85, 89, 92, 97, 99, 101, 102, 103.)

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

Кожне слово означає якесь поняття (назву, ознаку, дію), тобто має **лексичне значення**: *олівець, блакитний, малювати*. Лексичне значення слів пояснюється в тлумачних словниках.

Є слова **однозначні** мають одне лексичне значення: *ластівка, синій, Київ*.

Є слова **багатозначні** мають кілька лексичних значень: **пряме значення**: *Золоті прикраси. Дівчинка плаче. Соловейко співає. Переносне значення*: *Золоте серце. Небо плаче. Душа співає.*

Багатозначні слова

- *однаково звучать;*
- *однаково пишуться;*
- *мають подібне значення.*

Ніс корабля – ніс людини.

Омоніми

- *однаково звучать;*
- *однаково пишуться*
- *мають різне значення.*

Ключ від дверей – ключ журавлиний.

Довга коса. Гостра коса. Піщана коса.

Антоніми

- звучать по-різному;
- пишуться по-різному;
- протилежні за значенням.

Добра людина – зла людина.

Добра страва – несмачна страва.

Синоніми

- звучать по-різному;
- пишуться по-різному;
- близькі за значенням.

Червоний, багряний, рубіновий.

Шосе, дорога, шлях.

Тепло, жарко, гаряче.

Линути, мчати, летіти.

Зверни увагу!

Треба розрізняти багатозначні слова й омоніми, антоніми й синоніми. У разі потреби користуйся словниками синонімів, антонімів, а також фразеологічним і тлумачним словниками.

Фразеологізми – нероздільні стійкі сполучення слів. Їх можна замінити одним синонімічним словом.

Н-д: пекти раків – червоніти; як кіт наплакав – мало; накивати п'ятами – утекати.

Перевірити свої знання по цій темі ти зможеш за наступними завданнями:

ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ: «СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА»

Багатозначні слова. Пряме й переносне значення слів

1. Випиши однозначні слова.

Арифметика, старий, летіти, осінній, теплий, намалювати, ніч, усміхатися, влітку, сміливий, жолудь, суфікс.

2. Підкресли слова, вжиті в переносному значенні.

Тільки вранці квіти умиваються в росі.

Сміється сонце з небозводу.

По діброві вітер виє, гуляє по полю.

3. Підкресли словосполучення, вжиті в переносному значенні.

Крила орла – крила пісні; золоте перо – золота людина; чистий одяг – чиста душа; солодка цукерка – солодка душа; холодне повітря – холодний погляд.

4. Склади речення зі словами *важкий, гарячий, уживаючи їх у переносному значенні.*

5. Прочитай. Підкресли слова, що пишуться однаково. Постав у них наголос.

На березі ростуть верби. На березі з'явилися перші листочки.

Миколка та Сергійко – брати. Дівчина йде брати воду.

На горі стоїть старовинний замок. На дверях висить великий замок.

Синоніми

1. Добери до поданих слів синоніми. Звернись по допомогу до словника синонімів.

Ранній - _____, свіжий - _____,
близький - _____, широкий - _____,
м'яко - _____, тепло - _____,
глибоко - _____, добре - _____.

2. Добери слова-синоніми без апострофа. Якщо важко, зазирни в підказку-довідку.

Бар'єр - _____, кав'ярня - _____,
рум'яний - _____, люб'язний - _____,
полум'я - _____, з'ясувати - _____.

Довідка: привітний, вогонь, червоний, перешкода, зрозуміти, кафе.

3. Прочитай. Обери із синонімів у дужках більш влучне слово. Підкресли його.

Одного разу (*йшли, крокували*) Настуся й Катруся до школи. Вони побачили попереду однокласника Микиту. Раптом як стрибне рябий собака і просто на хлопця (*метнувся, кинувся*). Микита спочатку відбився. А тоді як (*заплаче, зареве*), як (*загорлає, закричить*): «Ой, рятуйте! Ой-ой-ой!». Настуся не витримала і як вітер (*побігла, помчала*) рятувати товариша.

(За О.Копиленком)

Антоніми

1. Добери до поданих слів антоніми.

Швидкий - _____, глибокий - _____,
широкий - _____, веселий - _____,
близько - _____, чисто - _____,
багато - _____, добре - _____.

2. До виділених слів добери антоніми.

Свіжа газета - _____ газета.
Свіжий хліб - _____ хліб.
Свіже повітря - _____ повітря.
Свіжий букет - _____ букет.

3. Допиши прислів'я, вписуючи антоніми до виділених слів.

Ластівка день *починає*, а соловей _____ .
Краще *гірка* правда, ніж _____ брехня.
На *чорній* землі _____ хліб родить.

Фразеологізми

1. Поєднай вирази з їхніми значеннями. У разі потреби, скористайся фразеологічним словником.

Клювати носом	забути
Накивати п'ятами	змерзнути
Викинути з голови	дрімати
Цокотіти зубами	тікати
Розбити глека	зазнаватися
Задирати носа	посваритися
Взяти ноги на плечі	ледарювати
Бити байдики	тікати

ПЕРЕВІРНІ ЗАВДАННЯ ПО ТЕМІ «Слово. Значення слова.»

1. Дай відповіді на запитання.

_ Які значення можуть мати слова?

_ Які слова називаються синонімами?

_ Які слова називаються антонімами?

_ Коли найчастіше вживаються антоніми в мовленні?

_ У яких випадках потрібно добирати синоніми?

Завдання для ерудитів

1. Знайди слова, вжиті в переносному значенні.

Срібний перстень, золоті руки, ясний день, гострий ніж, ясний розум, срібний сніг, гострий погляд, золоті прикраси.

2. До слова «йти» добери синоніми. Скільки в тебе вийшло?

ТЕМА: «БУДОВА СЛОВА»

опрацювавши програмовий матеріал учень/учениця повинні вміти:

- **змінює** слова за питаннями;
- **виділяє** змінну частину, визначає основу;
- **знаходить, визначає** закінчення у слові, поданому в кількох формах;
- **пояснює** роль закінчення у зв'язках слів у реченні;
- **знаходить, визначає** корінь у ряді спільнокореневих слів;
- **визначає** префікс, суфікс у ряді слів з одним і тим самим префіксом, суфіксом;
- **розрізняє** під керівництвом учителя спільнокореневі слова і форми того самого слова;
- **аналізує** в навчальній роботі під керівництвом учителя слова за будовою;
- **правильно вимовляє** слова з ненаголошеними голосними звуками [e], [и];
- **знає, що таке «орфограма»;**
- **знаходить** слова з орфограмами, *перевіряє їх;*
- **користується орфографічним словником** для перевірки написання слів із ненаголошеними [e], [и], що перевіряються наголосом;
- **знає** правило вимовляння дзвінких приголосних звуків у кінці слова і складу перед глухим і *дотримується його у мовленні;*
- **користується** правилом перевірки написання слів із сумнівними приголосними, що піддаються асиміляції (про[зъ]ба, моло[дь]ба, кі[х]ті, ні[х]ті);
- **утворює** нові слова від заданої основи за допомогою префіксів;
- **пояснює** значення префіксів у словах з опорою на введення їх у словосполучення, речення;
- **розрізняє** у процесі навчальної роботи співзвучні префікси і прийменники (наприклад, *без сорому - безсоромний*) на слух і на письмі;
- **знає і дотримується** в навчальній роботі правила вимовляння і правопису префіксів *роз-, без-, з-, с-;*
- **дотримується** правил правопису слів з апострофом після префіксів, переносу слів із префіксами у процесі виконання навчальних вправ;
- **утворює** нові слова, що належать до тієї самої частини мови за допомогою поданих суфіксів (*ручка, рученька, ручище; чорний, чорнявий, чорненький, чорнючий*);
- **пояснює** в навчальній роботі значення, якого надають словам найуживаніші суфікси, зокрема суфікси зменшення, здрібнілості, пестливості

Для цього слід опрацювати у підручнику сторінки 50 – 94, вивчити правила, що в рамочках та виконати вправи 106 – 230 (рекомендовані для письмового виконання вправи № 106, 108, 113, 114, 117, 119, 122, 124, 126, 129, 132, 138, 140, 143, 146, 149, 151, 155, 156, 158, 163, 164, 166, 171, 172, 176, 178, 184, 186, 188, 191, 195, 196, 200, 201, 202, 207, 209, 213, 216, 221, 225, 226, 230.)

Запам'ятай!

Слова складаються із таких частин:

Закінчення слова – змінна частина слова. Закінчення служить для зв'язку слів у реченні. Щоб визначити закінчення, треба змінити форму слова: вода - води; червоний – червона – червоні.

Закінчення позначають так: □

Зверни увагу! Деякі слова не мають вираженого звуком закінчення. Воно з'являється, коли змінюється форма слова. Таке закінчення називається **нульовим**: стіл – столу; рік – року.

Основа слова(– частина слова без закінчення. Н-д: **бесіда, чарівний**.

Основу позначають так: └───┘

Корінь слова – спільна частина споріднених слів. **Ліс, лісник, лісовий**.

Корінь слова позначають так: ─

Спільнокореневі слова – слова, мають спільний корінь і близькі за значенням. Щоб визначити корінь, треба підібрати *спільнокореневі (споріднені)* слова:

Колос, колосистий, колоситься, колосочок.

Префікс слова – частина слова, що стоїть перед коренем. За допомогою префіксів утворюються нові слова. Н-д: **від**плив, **пере**плив, **при**їхав, **від**'їхав, **об**'їхав.

Префікс слова позначають так: ┌

Суфікс слова – частина слова, що стоїть після кореня. За допомогою суфіксів утворюються нові слова: брати**к**, веселе**нь**кий, море**сь**кий.

Суфікс слова позначають так: ^

Запам'ятай!

графічне позначення	яку частину слова позначає
└───┘	основа
─	корінь
^	суфікс
┌	префікс
□	закінчення

Цікава казочка для розумників і розумниць.

БУДОВА СЛОВА

Жили в одному казковому слові друзі. Звали їх Префікс, Корінь, Суфікс, Закінчення. У кожного з них було своє місце.

Якось влітку вирішили вони сходити разом на екскурсію, помилуватися красою природи. Пташки співали, сонечко посміхалося до них і зігрівало своїми промінчиками. Друзі трималися разом, щоб не заблукати. Та ось на галявині перед

ними з'явилась жива картина: коники-стрибунці, джмелики, різнокольорові метелики. Не помітили вони, як розбіглися в різні боки.

Швидко промайнув час. Друзям вже час повертатися до слова, але вони забули свої місця. Аж ось з'явилася добра Фея.

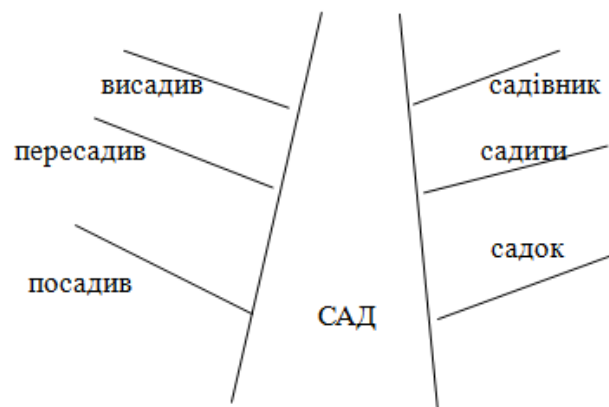
- Я вам допоможу стати на свої місця, - каже вона. – Ти, Корінь, ставай в середину, бо це серце слова. Друзі твої стануть так: Префікс – ліворуч, Суфікс – праворуч, а Закінчення – після Суфікса, в самий кінець.

Зраділи частини слова і щасливі повернулися додому. Відтоді вони ніколи не губили свої місця.

Робота з таблицею «Будова слова – Чарівне дерево».

Завдання: «посадити» у корені дерево, корінь слова «сад». Спостерігайте, що з нього виросте. Але виростуть на ньому нові слова тільки з вашою допомогою. Які частини слова ви використаєте для цього (префікс, суфікс).

- А чому не закінчення? (Бо закінчення змінює лише форму слова, а не утворює нові.)

Розрізняй!

Спільнокореневі слова	Форми слова	Синоніми
Сніг	Сніг	Сніговий
Сніжок	Снігу	Хурделиця
Сніговий	Снігом	Віхола
Сніжинка	Снігів	Завія
Засніжений	Снігам	Метелиця

Перевірити свої знання по цій темі ти зможеш за наступними завданнями:

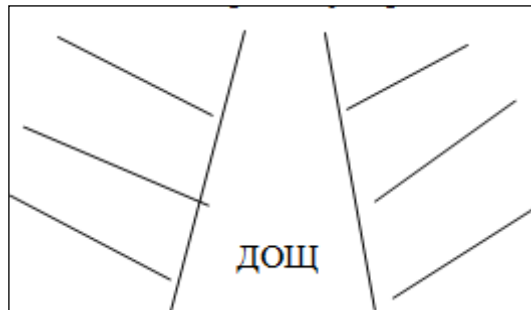
ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ: «БУДОВА СЛОВА»

1. Виписати слова у 3 колонки так, щоб у кожній колонці були слова із спільною частиною. Визначити корінь.

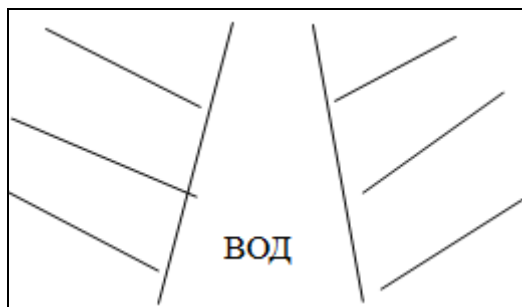
Шелест, зерно, легкий, легенько, шелестить, зернистий, легше, шелестіння, зернятко, зернина, зашелестіли, легесенький.

Висновок. Слова, які мають однакову за значенням частину, називаються спорідненими.

2. «Виростити» на «чарівному дереві» слова з коренем –дощ–.

3. «Виростити» на «чарівному дереві» слова з коренем –вод–.

4. Дібрати слова до моделей, до схем:

5. Написати якнайбільше слів, що мають лише корінь. З одним із них скласти речення. Визначити граматичну основу.

6. Дібрати спільнокореневі слова до слів.

Казка, _____
Мова, _____

7. Вилучити зайве слово.

Запоріжжя, запорошений, запорожець, запорізький.

Малювання, малюк, малювати, малюнок.

Весна, весняний, весело, веснянка.

Цікава казочка для розумників і розумниць.

Префікс і прийменник

Жили собі в Країні Слів два хлопчики. Звал їх Префікс і Прийменник. Вони були великими друзями. Разом читали книжки, разом вчили уроки, разом відпочивали, все ділили порівну. Але вдача у них була різна.

Префікс був незвичайний чарівник. Щойно побачить якесь слово, подає йому руку і вмить стає частиною того слова.

А Прийменник був зовсім не такий. Він ходить Країною Слів з багатьма словами, та ніколи з ними не з'єднувався.. Хлопчик йшов іншими словами на такій відстані, що між ним і словом може стати ще одне слово.

Помітила це Граматика і видала наказ: «Нехай Префікс завжди буде частиною слова, а Прийменник нехай пишеться з іншими словами окремо».

Запам'ятай!

Префікс	Прийменник
1. Частина слова.	1. Окреме слово.
2. Пишемо разом.	2. Пишемо окремо.
3. Служить для утворення нових слів.	3. Служить для зв'язку слів у реченні.
4. Не можна вставити слово між префіксом і коренем.	4. Можна вставити слово між прийменником і словом.

8. Спишіть речення без дужок. Позначте префікси.

Дощ (з)шиває землю (з)небом сріблястою ниткою. Спокійно Івась (у)війшов (у)клас, сів (за)парту, (від)крив книжку. У Наталки (від)радість (по)бігли слізи.

9. Утворіть нові слова за допомогою префіксів за-, пере-, на- від слова «писати».

10. Спишіть речення без дужок. Позначте префікси.

(До)школи (по)чинай (з)биратися (з)вечора. (По)дивися (роз)клад, (при)гадай, які уроки чекають (на)тебе завтра, й (по)чинай готуватися (до)зустрічі з ними.

11. До поданих слів додай потрібні префікси з-, с-, роз-, без-:

...казати, ...різати, ...писати, ...страшний, ...крилий.

12. Розбери слова за будовою.

Море, трудовий, вигадка, сніг, медок.

13. Перепиши слова, встав пропущені букви:

Оз...ро, гр...би, м...чі, ст...пи, кр...ло, в...сна.

14. Прочитай. Запиши текст. Встав пропущені букви. Виділи префікси.

Надворі січень. Усе довкола побіліло. А яке гарне деревце горобини! Спокійні ч...рвоногруді снігурі обсипали його і ласують ягі...ками. Ці птахи – наші гості. Разом із ним пр...літають погостювати чечітки, омелюхи, юрки. Діти, ...робіть годівнички, підгодовуйте пташок.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ПО ТЕМІ: «Будова слова»

1. Доповни речення.

Змінна частина слова називається ...

а) основою б) коренем в) закінченням

Щоб визначити закінчення, треба ...

а) дібрати спільнокореневі слова;
б) змінити слово.

2. Доповни речення.

Префікс служить для ...

а) для зв'язку слів у реченні;
б) утворення нових слів.

3. Доповни речення і підкресли споріднені слова.

Той, хто працює на тракторі, називається ...

- а) комбайнер б) тракторист в) хлібороб

Той, хто лікує людей, називається ...

- а) вчитель б) лікар в) перукар

4. Закінчи речення.

Щоб знати, яку букву слід писати в ненаголошеному складі кореня, треба...

- а) дібрати спільнокореневі слова;
б) змінити слово, так щоб ненаголошений е, чи и став наголошеним.

Завдання для ерудитів

1. Склади слова з частин. Визнач, чим ці частини є у слові.

Кресл, на, ий, ен. З, вис, а,є. Бород, ий, ат. За, ськ, ий, мор.

2. Поміркуй над відповідями.

Чому так називають?

Предмети: щоденник, ножиці, цукорниця, білок, жовток.

Приміщення: корівник, конюшня, майстерня, шпаківня, курник.

Машини: сіялка, віялка, косилка, молотила.

Рослини: підсніжник, подорожник, чорниця, шипшина.

3. Відгадування кросворда і запис утворених словосполучень.

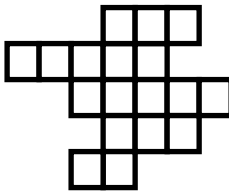
Гостинець

Перелізти

Дивитися

Чай

Росте

зайця

тин

вікно

цукру

хатою

Довідка: від, через, крізь, без, за.

- Яке слово у вас вийшло по вертикалі?
- Яка орфограма в цьому слові?
- Що ви знаєте про цю рослину?

РЕЗУЛЬТАТОМ ЦІЄЇ ПРАЦІ Є ТВОЇ ЗНАННЯ ТА ДОСВІД!!!